

BEKTÂŞÎ FIKRALARINDA ARGO*

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÖZCAN**

Türk diliyle yazılı ilk kaynaklarda fıkra ile ilgili ilk kayda Kaşgarlı Mahmud'un *Divan u Lugatit- Türk* adlı eserinde rastlanır. Eserde "köğ, küg"(Atalay 1985:131) ve "Külüt" olarak geçen sözcük "Halk arasında gülünç nesne"(Atalay 1985:357) şeklinde tanımlanmıştır.

Zaman içinde "külüt" sözcüğünün yerini nükte, latife, fıkra sözcükleri almıştır.

Günümüzde fıkra sözcüğü şu şekilde tanımlanmaktadır: "Çoğu tanınmış kimseler veya hayvan ve başka şeyler hakkında anlatılan nükteli, küçük hikaye"(Tuğlacı 1985:792)

Fıkralarda dil sade ve anlaşılır bir şekildedir. Halkın arasında geçen olaylar nükteli bir şekilde ince bir espri anlayışıyla fıkra şekline dönüşür. Bu yalınlıktan dolayı bir çok halk söyleyişi, ata sözü, deyim ve argo da fıkralarda sıkça yer almaktadır.

"Bir tabiat ve topluluk gerçeği, cemiyetteki aksaklıklar, hatalı davranan kimseler çeşitli tipleri ve cemiyetin dikkat çekici her türlü görünüşü bir vak'a çerçevesinde nükteli bir şekilde anlatılır ve tenkid edilir. Güldürücü ve düşündürücü olan fıkralar küçük mizah ve hiciv hikayeleridir. Nasreddin Hoca, Bektâşî ve İncili Çavuş fıkraları bunların en meşhurlarıdır." (Güzel-Torun 2003:210)

Fıkraların bir başka dikkate değer özelliği de halk arasında bizzat yaşanan olaylardan ve yaşayan kişilerden/kişiliklerden oluşmuş olmasıdır.

"Fıkralarda aslî unsuru insan teşkil eder. İnsan müspet ve menfi olmak üzere aslî; dinleyici-seyirci tip ve grup olarak tâli kolda sınıflandırılabilir. Aslî tipler bu mahsullerde sabit karakterini muhafaza ederler."(Elçin 1986:567)

Genel anlamda Bektâşî "Hacı Bektaş Veli'ye bağlı olan, onun yolunda giden anlamındadır. Bektaş kelimesi Hacı Bektaş Veli'nin lakabı olup eş, benzer, misil, muadil anlamlarına gelen bazen Bektâş, Bekteş ve Petteş gibi farklı şekillerde yazılan bir kelimedir. (Güzel 2002:36) Kendine has bir anlayışı âdap , erkân ve felsefesi olan bu tarikatın mensupları "Bektâşî" olarak adlandırılmaktadır.

Türk kültür, edebiyat ve sosyal hayatında Bektâşî düşüncesinin önemli bir yeri vardır. Bu anlayış Türk inanç, adet, gelenek ve göreneklerini, öğretilerinin içine almış, zaman içinde

* Argo Konulu Uluslararası Toplantı, Marmara Üniversitesi (İstanbul 1999), tebliğ olarak sunulmuş, Gazi Eğitim ve Kültür Vakfı tarafından basılan Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL'e Armağan'da yayınlanmıştır.

** Fatih Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi

yayılarak kitleleri etkilemiş, mensupları sosyal bir grup meydana getirmiş, sonuçta kendine özgü bir hayat tarzı, bir felsefe oluşturmuştur. Bektâşîlik Türk Kültürü içindeki yerini Bektâşî şiiri, Bektâşî fıkraları ve velâyetnâmeler ile sürdürülmüştür. Farz ibadetler dışındaki âyin ve dualarında Türkçeye büyük önem veren Bektâşîler bu yönüyle de halk arasında ilgi görmüştür.(Özcan 2001:15)

Bektâşî fıkraları üzerine ilk bilimsel çalışmayı Dursun YILDIRIM yapmıştır.¹ Bu çalışmada Pertev Naili BORATAV'ın Bektâşî fıkralarıyla ilgili görüşleri şu şekildedir: “(Bektâşî fıkraları) Türk cemiyetinde dini inanç ve kanaatlerini ve dolayısıyla dünya görüşü bakımından da Sünni Müslümanlardan farklı bir zümreyi zihniyet ve davranış bakımından temsil eden bir fıkra tipidir. Tip belli bir kişinin şahsiyetinde teşekkül etmemiştir. Bektâşî tipinin şekillenmesi, kişi olarak cemiyete karışması zümreyi meydana getiren fertlerin ortak niteliklerinin belli bir oluşum içinde yoğrulmasından tipleşmesinden ortaya çıkmıştır. Tipin bir fiziki ve ruhi yapıya kavuşması ve sanki gerçekten yaşamış bir şahıs hüviyetine dönüşmesi bu ortak benimseyişin sonucudur. Bektâşî fıkra tipi taassuba katılığa karşı hoşgörüyü temsil eden bir tiptir. Zaman içinde belli bir zümreyi temsil etme sınırlarını aşarak cemiyetin daha büyük ve geniş çevrelerinin benimsediği fıkra tipi hüviyetini kazanmıştır.”² “Fıkralarımızda zamanla kendine mahsus bir tip olarak yerleşen Bektâşî tipi hadiselerle yaklaşımı, dünya görüşü, dini yorumlamasıyla, hoşgörüsüyle farklılığını hissettirmiştir.(Yıldırım 1999:29)

Bektâşî fıkralarının mantığında mizah, alay, ikna, tenkîd, uyarı ve kıvrak zekaya dayalı bir iğneleme vardır.

Fıkralarda geçen olaylardaki kahramanların tamamının Bektâşî olduğunu söyleyemeyiz. Aynı şekilde fıkralarda geçen Bektâşîlere atfedilen fikir ve yaşam biçimlerinin yaşayan Bektâşîlerle paralellik gösterdiğini ifade etmek haksız bir itham olur. Bütün bu fıkralar zamanla Bektâşî hoşgörüsünün enginliği ve kabul görüşünün bir yansımasıdır. Aynı şeyin Karadeniz yöresi fıkraları için de geçerli olduğu düşüncesindeyiz.

Türkçede Argo

Argonun Türk edebiyatında ilk kullanılış örneklerini *Dîvânü Lugati't-Türk*'te görmekteyiz. Örneğin “ohşagu” (oyuncak) sözcüğünün ikinci anlamı argolaşmış olarak kadın anlamında kullanılmıştır.(Devellioğlu 1970:51) Eserde oynaş (başka biriyle birlikte olan kadın), oynak (karışık işler) yap yup (hile) anlamında bir çok argo sözcük tespit edilmiştir.(Aktunç 1990:18) Zaman içinde “dilin gizli örgütü” olan argo Karagöz ve orta

¹ Dursun YILDIRIM: Türk Edebiyatında Bektâşî Fıkraları, Ankara, 1999, s. 37, 38.

² Pertev Naili BORATAV'ın görüşleri Bektâşîlik ve Bektâşî Fıkraları Üzerine Birkaç Söz (Önsöz), *Bektâşî Dedikleri* adlı çalışmadan nakledilmiştir.

oyundan bir çok seyirlik ve edebî alanlarda kendini zenginleştirerek varlığını günümüze değin sürdürülmüştür. Fıkranın temel esprisinde yer aldığı gibi Bektâşî fıkraları da güldürürken düşündüren, öğreten ve eğiten bir özellik taşır. Bektâşî, hayatı kendi doğallığı içinde yaşar. Argonun alaya alma fonksiyonuyla zeki, nükteci ve hazır cevap olan Bektâşîlerin bu özelliği biraraya gelince sonuçta mizah yönü güçlü hoş fıkralar ortaya çıkmıştır.

Çalışmamızda argo olarak düşündüğümüz ifadeleri ve bunların geçtikleri fıkralarla, fıkralardaki argoların kullanılış şekil ve anlamlarını tespit etmeye çalıştık.

İlk tespit ettiğimiz argo sözcük “pezevenk” sözcüğüdür. “Pezevenk” sözcüğü Bektâşî fıkralarında sıkça geçmektedir. Farsça olan bu sözcüğün aslı “pejvend” olup anlamı “ yol gösteren” demektir. Zamanla Türkçede pezevenk olarak yerini alan sözcüğün Türkçe kullanılışlarda anlamı “Erkeklerle kadın bularak yolsuz birleşmelere aracılık eden kimse” (Türkçe Sözlük1988:183) olarak tanımlanmaktadır. Bu sözcükten türeyen “pezevenklik” sözcüğü de “yolsuz davranış” anlamında kullanılmıştır. “Mahabbet dellalı anlamına da gelen kelime bilhassa Bektâşîler ve Bektâşî meşrepli tasavvuf ehli yol gösteren rehberlik eden anlamına bu sözü söylerler; övgü olarak “koca pezevenk” derler”(Gölpınarlı1977:274)

Bektâşî fıkralarında “pezevenk” sözü, esnek olarak iki anlama gelecek şekilde kullanılmıştır.

Şimdi fıkralarda bu sözcüğün kullanılışını inceleyelim:

“Kabihat Tarlayı Gösteren Pezevenkte” adlı fıkra şöyledir: “ Bir köyde yağmur duasına çıkarlar. Bektâşî de bunlara uyar. Cemaatin arkasından giderken eline geçirdiği bir ağaç dalını kendi tarlasına dikerek başını yukarı kaldırır:

- Bizim tarla da işte burası. Bari iyice bir yağmur yağdır da sulansın, der.

Yağmur duası biter, herkes evine döner ve o akşam şiddetli bir yağmur ve dolu yağar. Bektâşî sabahleyin tarlasını gezmeye gider. Bir de ne görsün, dolu kendi tarlasındaki ekini mahvedip toprağa katmış. O vakitte başını yukarı kaldırarak Allah’a şöyle hitap eder:

-Kabihat sende değil tarlayı sana gösteren pezevenkte. (Alptekin 1997:42)

Görüldüğü gibi bu fıkrada Bektâşî kendine pezevenk olarak hitap etmiş sözcüğü Bektâşîlikteki yaygın anlamını gözönünde bulundurarak kullanmıştır.

“Amma da Çokmuşsunuz Ha” adlı fıkrada da Bektâşî pezevenk sözcüğünü kendine yakıştıranlara iade ederek güzel bir ders verir. Fıkra şöyledir: “İhtiyar bir Bektâşî varmış, gündüzleri Yemiş İskelesi civarındaki dükkanında alış veriş edermiş. İkindiden sonra da zenbilini sırtına vurur, ağır ağır Uzunçarşı’nın yokuşunu çıkar, Soğanağa Mahallesi’ndeki

evine gidermiş. O zamanlar Uzunçarşı esnafı terbiyesi pek noksan bir takım külhanbeylerinden mürekkepmiş. Akşamları ihtiyar Bektâşî ağır ağır yokuşu çıkarken:

-Bizim pezevenk geçiyor, uğurlar olsun, koca pezevenk vs. gibi bir takım terbiyesizce şakalarla zavallı Bektâşîyi taciz ederlermiş. Fakat Bektâşî pişkin bir adammış. Bu küstahça şakalara katiyyen aldırılmazmış. Bir akşam yine Bektâşî zenbilini sırtına vurmuş. İki tarafın söz atan esnafları arasından ağır ağır geçtikten sonra yokuşun başında durmuş. Geniş bir nefes aldıktan sonra elini şakağına dayamış. Sesinin bütün kuvvetiyle;

-Ulan pezevenkler !... diye bir nara atmış.

Bu narayı duyanlar derhal dükkanlarından fırlamışlar. Ne oluyor diye yokuşun üst başında duran ve alaylı alaylı gülen Bektâşîye bakmışlar. Bektâşî yokuşu dolduran kalabalığa birkaç saniye bakmış:

-Yahu amma da çokmuşsunuz ,diye bağırılmış.(Yıldırım 1999:210)

Fıkralarda pezevenk sözcüğünü halk genellikle Bektâşîleri hafife almak için kullanmışlar. Fakat Bektâşîler bu sözcüğün kendileri için kullanılmasına hep karşı çıkmış keskin zekasını kullanarak sözü sahibine iade etmesini bilmiştir. Bektâşîlerin bu sözü yol gösteren anlamında da olmak üzere kendilerine yakıştırmadıkları ve bu anlamda kullanmadıklarını görmekteyiz.

Pezevenk sözcüğüyle aynı anlama gelen “teres” sözcüğü de fıkralarda kullanılmıştır. Bu sözcük genellikle Bektâşîler tarafından muhataplarına karşı kullanılmıştır. “Sabaha Kadar Namaz Mı Kıldıracaksın” adlı fıkra şöyledir: “Ağanın biri ramazanda bir Bektâşîyi iftara davet etmiş, akşam yaklaşınca ağa Bektâşîye:

-Baba bizim adetimizdir. Evvela akşam namazını kılar, ondan sonra iftar ederiz artık bugün bize uy demiş, Bektâşî de:

-Pekala demiş .

Ağa da imamına :

-Namazda biraz uzunca bir sure oku, demiş imam da fatihadan sonra “vedduha”³ deyince Bektâşî:

-Seni teres seni bana bir lokma ekmek yedireceksin diye sabaha kadar namaz mı kıldıracaksın? diyerek namazı bırakmış ve gelmiş sofranın başına, yemeği yemeğe başlamış.(Alptekin 1997:42) Bir başka fıkroda Bektâşî muhatabına “Bir meteliğe kıyamayan teres” şeklinde seslenerek sözcüğü kullanır.

³ Kısa surelere göre uzunca bir suredir.

Bir diğerk fıkrada; Bektâşî gasilhânede bekçilik yapar. Bir akşam nöbetçi doktor bir ölü getirir teslim eder, bunu yarın yıkarsın şimdi vakit geç yarın defnedilecek der. Aradan bir iki saat sonra hafif bir inilti duyulur. Sonra az önce getirilen adam birden bire doğrulur:

-Yahu ben ölmedim, beni buraya niçin getirdiniz ? diye bağırmaya başlar. Bektâşî istifini bozmadan:

-Yat teres, doktor bey söyledi. Sen vefat etmişsin onun kadar bilecek değilsin ya.(Yıldırım 1999:202)

Bektâşî fıkralarında argo olarak tespit ettiğimiz bir başka sözcük “demlenmek” ifadesidir. Sözcüğün kökü olan “dem” Farsça içki anlamındadır. Türkçede “demlemek” sözü çayın rengi ve kokusu suya geçmek, pilav için piştikten sonra bir süre bekletilerek kıvama gelmek, teklifsiz konuşmada ise içki içmek anlamındadır.(Türkçe Sözlük 1988:351)

Fıkralarda Bektâşîler içki içme işini dem çekmek olarak kullanmışlardır. Fıkralarda geçen birkaç örnek cümle şöyledir: “Fakirin alışkanlığıdır, akşamları dem çekerim”, “Bektâşî meyhanede oturmuş demleniyormuş”, “Bugün canım burada demlenmek istedi.” Canlardan biri bir meyhanede demleniyormuş” Bir başka fıkrada ise içki içmek “kafayı tütsülemek”(Şişliler 1996:57) şeklinde kullanılmıştır. Aynı durum “körkütük sarhoş”(Şişliler 1997:61) olarak da ifade edilmektedir. Fıkralarda sarhoşluğu ifade etmek için kullanılan bir başka argo sözcük de “küfelik” tabiridir. Küfelik, “ayakta duramayacak kadar sarhoş”(Aktunç 1990:184) anlamındadır. Fıkralarda ifade “tam küfelik olmuş”(Şişliler 1997:72) şeklinde kullanılmıştır.

Bu sözcüklerin kullanıldığı fıkralardan bazılarını seçtik. “O Senin Dediğin Ramazanda Olur” adlı fıkra: “Canlardan biri meyhanenin caddeye bakan penceresinin önüne oturmuş demleniyordu. Birisi ona dedi ki:

-Baba erenler, gelen geçen seni görüyor, şöyle arkada kapalı bir yere çekilerek için daha iyi olmaz mı?

Bektâşî yanıt vermiş:

-Erenler o senin dediğin ramazanda olur.”(Pehlivan 1993:40)

“Artık Fazla İçmeyeceğim” adlı fıkra: “Meyhanede demlenirken üç kadehten sonra Bektâşî arkadaşlarına dedi ki:

-Yeter artık fazla içmeyeceğim.

Arkadaşları inanamadılar.

-Yahu sen bu kadarla yetinir misin hiç ? Neden icap etti böyle?

-Yeni taşındığım evin merdivenleri mermerden de ondan.”(Pehlivan 1993:44)

“Küfelik” adlı fıkra da şu şekildedir: “Bektâşî bir gün Balıkpazarı’nda öyle içmiş ki tam küfelik olmuş. Meyhaneci onu bir küfecinin sırtına bindirerek eve yollamış. Bektâşî o vaziyette evine giderken yolda sağa sola yalpa vuran bir sarhoş görmüş küfecinin omzuna vurarak:

-“Sarhoşa bak sarhoşa !” demiş.”(Pehlivan 1992:72)

Fıkralarda tespit ettiğimiz bir başka argo ifade “tezkiyesi bozuk” ifadesidir. Bu sözcükle kastedilen şarap şişesidir. “Tezkiyesi Bozuk” adlı fıkrada niçin şarap şişesine bu ismin verildiği de açıklanmaktadır. Fıkra şöyledir: “ Bektâşî babalarından biri binlik şarap şişelerine tezkiyesi bozuk namını verir. Tezkiyesi bozuk getir, tezkiyesi bozuk götür dermiş. Bir gün buna sormuşlar;

-Baba , tezkiyesi bozuk ne demek niçin şişeye bu namı veriyorsunuz ? Bektâşî cevaben:

-İşret ma’mul olunur, her kimin elinde görseler içinde sirke zeytinyağı ve hatta gül suyu bile olsa şaraptır, derler. İşte tezkiyesi bozuk onun için ben öyle tesmiye ettim”(Hakkı h.1338:13-14)

Argo olarak tespit ettiğimiz bir başka sözcük “Çömez” ifadesidir. “Çömez” sözcüğü “Medreselerde müderrisin hizmetine bakan ve ondan ders alan öğrenci”(Türkçe Sözlük 1998:321) anlamındadır. Argoda birinin kendi işini öğreterek yetiştirdiği kimse anlamındadır. Sözcüğün geçtiği “İyi Hesaplayın” adlı Bektâşî fıkrası şu şekildedir: “Canlardan biri çömeziyle bir meyhanede demlenirken “Kaptan Paşa Çavuşları” denilen kabadayılardan üç kişi dervişin beri tarafındaki masaya oturup çömeze yan yan bakarak taşkınlığa başlarlar. Canı sıkılan derviş:

-Ağalar, der, bu gidişle burada bir dırıltı çıkaracaksınız. Eğer ben elinizdeki bıçakları alıp da sizi kapı dışarı edersem “Bir derviş üç dayı ile uğraşıp haklarından gelmiş” derler. Siz beni haklıyorsanız “üç kabadayı yaşlı bir dervişi dövmüş” diye ayıplarlar. Artık buradan iyice hesaplayın da ona göre davranın!” Kabadayılar bakmışlar ki pabuç pahalı hiç ses çıkarmadan oradan uzaklaşmışlar” (Pehlivan 1993:110)

Bektâşî fıkralarında geçen bir başka argo sözcük “halt” sözcüğüdür. Arapça olan kelimenin sözlük anlamı “bir şeyi başka bir şeyle karıştırma” demektir. Argo olarak uygunsuz söz söyleme, uygunsuz iş yapma anlamındadır.(Türkçe Sözlük 1998:602) Bir Bektâşî fıkrasında sözcük şöyle kullanılır;

“Bektâşînin biri II.Mahmut’un daveti üzerine Topkapı Sarayı’na gider. Sofra kurulur yenilir içilir. Bektâşî bu arada sorar:

-Evlat bu debdebe senin eserin mi yoksa babadan mı kalma ?

-Babadan kalma.

-Belli, senin yiyeceğin halt değil bu” (Alptekin 1997:233)

Bir başka fıkrada sözcük şöyle kullanılır:

“Kaba, ipsiz sapsız konuşmalarıyla tanınan bir molla bir Bektâşîye yaklaşarak:

-Baba erenler tuvalette sakız çiğnemek günah mıdır ? diye sormuş.

Bektâşî hemen cevabını vermiş:

-Günah olmasına günah değil amma görenler bir halt yediğini sanır.”(Alptekin 1997:255)

Bektâşî fıkralarında geçen bir başka sözcük “köftehor” sözcüğüdür. Bu sözcük farsça “kuftê” sözcüğünden değişime uğramış dövülmüş, kıyılmış et, köfte (Devellioğlu 1986:629) anlamındadır. Argoda sevgiyle söylenen paylama ifadesidir.(Türkçe Sözlük 1985:907)

“Ziyafet Dönüşü” adlı fıkra şöyledir: “Bektâşî köprüde eski komşulardan sabıkalı hırsız Çamur Şevket’e rastlar:

-Böyle geç vakit nereden geliyorsun köftehor ?

-Bir ziyafetten geliyorum. Karımın zengin bir akrabası kızını nişanlamış da...

-Nasıl güzel yemekler içkiler var mıydı ?

-Ne söylüyorsun her şey gani. Çeşit çeşit mezeler ala rakılar hele yemek takımları, gümüş kaşıklar, bıçaklar, çatallar birer harika. Bektâşî manalı manalı gülümsedi.

-Göster şunlardan birini bakalım köftehor.” (Alptekin 1997:290)

Bektâşî fıkralarında sıkça geçen bir başka argo sözcük de “imanım” sözcüğüdür. Arapça “iman” sözcüğünden türeyen bu sözcük argoda “kardeş, arkadaş anlamında bir sesleniş”(Türkçe Sözlük 1985:701) olarak kullanılmaktadır.

Bir Bektâşî fıkrası şöyledir: “Hocanın biri vaaz ederken “Cennet-i alada havz-ı kevser var. Bunun suyu süttten beyaz,kardan soğuk, baldan tatlıdır. Bundan müslümanlar içecek. Sakisi de Hz.Ali’dir. Yalnız burada içki içenler içemeyecek, yalan söyleyenler içemeyecek, kumar oynayanlar, beynamazlar içemeyecek” deyince vaazı dinlemekte olan Bektâşî:

-Öyle ise imanım Ali, kendin doldur kendin iç, buradan içecek olan yok demiş”(Yıldırım 1999:189)

“Zamanında” adlı fıkrada da “imanım” ifadesi geçmektedir: “ Adam yaramaz oğlunu dövmeden önce hep besleme çekiyormuş. Bektâşî demiş ki:

-İmanım, sen o besmeleyi oğlanı yapmadan önce çekmeliydin.”(Pehlivan 1993:73)

Bir başka argo sözcük kerata sözcüğüdür. “Kerata”, “Karısı , ilgili olduğu kadın tarafından aldatılan erkek, boynuzlu” (Aktunç 1990:165) anlamındadır. Fıkralarda bu söz olumsuz tipler için genelleme yapılarak kullanılmıştır. “Tıkınmak” adlı fıkrada sözcük şu şekilde kullanılmıştır: “Bektâşîyi ramazanda oruç yerken bir köşede kısırtıvermişler.

-Ulan ne halt ediyorsun böyle ? demişler. Bektâşî, üstüme varmayın demiş. Yılın on bir ayında herkes tıkınıp dururken biz aç geziyorduk. Şimdi fırsat çıktı da keratalar aç dolaşırken ben de oturdum tıkınıyorum.” (Şişliler 1996:23)

Fıkralarda geçen bir başka argo sözcük “mangır” sözcüğüdür. Mangır sözcüğü para (Devellioğlu 1970:152) anlamındadır. “Karşılık” adlı fıkra şu şekildedir; “Çok zengin bir adam konağın penceresinde otururken karşıdan gelen Bektâşî babası;

-Hu erenler, babaya bir kaç mangır ihsan eyle ! demiş.

Adam başını çevirip yüksek sesle bağırmış;

-Mehmet ! Recep’e söyle, Recep de Vekilharca , o da Ayvaza söylesin, Ayvaz da gitsin şu Bektâşîye “Allah versin” desin! demiş.

Bunun üzerine Bektâşî şu karşılığı verir:

-Ulu Tanrım Cebrâil’e söyle, o da Mikâil’e söylesin. Mikâil de İsrâfil’e söylesin, İsrâfil de Azrâil’e söylesin, Azrâil gelsin de şu herifin canını alsın”(Devellioğlu1970:152)

Bektâşî fıkralarında argo deyim olarak “Ananın Örekesi” ifadesi geçmektedir. Bu deyim “Bir davranış düşünce ya da sözün yersizliği, yanlışlığını belirtmek için kullanılır. (Aktunç 1990:38) Aslı Rumca olan “röka”, “röke” den gelişen sözcük “öreke”, yün ve pamuk eğirmeye yarayan alettir.(Eyüboğlu 1988:532) “Bu Ananın Örekesi mi” adlı fıkra şöyledir; “Çocuğun biri annesiyle giderken bıyıkları ağzını örtmüş bir Bektâşî görerek annesine;

-Anne bak, babanın ağzı yok deyince Bektâşî kızmış ve elinin tersiyle bıyıklarını yukarı kaldırdıktan sonra şöyle demiş;

-Bu ananın örekesi mi ? (Yıldırım 1999:210)

Sonuç

Bektâşî fıkralarında ayrıca bu anlayışa mensup insanların kendi aralarında kullandıkları baba, dede, eren, can vb. özel terimler de geçmektedir. Bu terimler argodan çok belli bir disiplin içindeki anlamı bu anlayış mensuplarınca bilinen erkana yönelik kavramlardır.

Başta da ifade ettiğimiz gibi fıkralarda geçen Bektâşîlerin günümüzdeki Bektâşîlerle aynı olabileceği genellemesinde bulunmuyoruz. Bektâşîlik bugün belli bir zümreden çok herkesi içine alan bir hayat tarzı haline dönüşmüştür. Bu zümreyi incitecek bir ifade kullandıysak engin Bektâşî hoşgörüsüne sığırırız.

Fıkra türünü tercih etmemizin sebebi, fıkralardaki ilişki ve konuşmalarda halkın doğallığından ve tarafların birbirini daha çok argo tabirle iğnemelerinden dolayıdır. Bektâşîlerin genel olarak fıkralarda kullandıkları argo, tespit edebildiğimiz ölçüde bu kadardır. Görüldüğü üzere kullanılan argo deyim ve sözcükler, anlatıma mizah ve canlılık

katmıştır. Konuşma dilinin orijinal bir rengi olan Türk argosuna, Bektâşi fıkralarının katkılarının olduğunu söyleyebiliriz. Fıkra dışında günlük hayatta da Bektâşi vb. toplulukların kullandığı argo ifadeler bu topluluklar üzerinde yapılacak derleme çalışmalarıyla ortaya çıkarılabilir. Argo ifadeyi oluşturan kelime ve kavramlar sosyo-kültürel açıdan değerlendirilebilir. Sonuçta argo kültür ve dilimiz için bir zenginliktir. Dille birlikte gelişme ve değişme süreci yaşayan genelde de sözel kültürde yaygın olan argolu söyleyişlerin kayıt altına alınması bir gerekliliktir.

Kaynakça:

AKTUNÇ, Hulki(1990), Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü:(Tanıklarıyla), Afa Yayınları, İstanbul.

ALPTEKİN, Ali Berat(1997), Halk Hikayelerinin Motif Yapısı. Ankara.

ATALAY, Besim(1985), Divanü Lügat-it-Türk Tercümesi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Bektâşî Fıkraları, (1996), (Derleyen ?), Şişliler Yayınları, İstanbul.

DEVELİOĞLU, Ferit(1970), Türk Argo Sözlüğü, Bilgi Yayınevi, Ankara.

ELÇİN, Şükrü(1986), Halk Edebiyatına Giriş, Ankara.

GÖLPINARLI, Abdalbaki(1977), Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri, İstanbul.

GÜZEL, Abdurrahman - Ali TORUN(2003), Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, Akçağ Yayınları, Ankara.

GÜZEL, Abdurrahman(2002), Hacı Bektaş Veli ve Makâlât, Ankara.

ÖZCAN, Hüseyin(2001), Bektâşî Âdâb ve Erkânı, G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi Danışman: Abdurrahman GÜZEL, Ankara.

PEHLİVAN, Battal(1993) Alevi Bektaşî Fıkraları, Alev Yayınları, İstanbul.

TUĞLACI, Pars(1985), Okyanus Ansiklopedik Türkçe Sözlük, Cilt 2, Cem Yayınevi, İstanbul.

Türkçe Sözlük (Komisyon), (1988) Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

YILDIRIM, Dursun(1999), Türk Edebiyatında Bektâşî Fıkraları, Ankara.